

Vähentävätkö vankitoiminnot uusintarikollisuutta?

SASU TYNI & PETER BLOMSTER

Johdanto

Vankitoiminnot eli vankilan järjestämä vankityö, vankien koulutus sekä toiminta- ja päihdeohjelmat ovat vankeinhoidon keskeisiä toimenpiteitä, joilla pyritään vähentämään vapautuvien vankien uusintarikollisuutta ja edistämään yhteiskuntaan integroitumista. Tällä tutkimuksella on kaksi tehtävää: ensinnäkin tutkimuksen tarkoituksena on kuvata suomalaisten vankeusvankien vankitoimintoihin osallistumista, toiseksi tutkimuksen tarkoituksena on selittää vankitoimintojen yhteyttä vapautumisen jälkeiseen uusintarikollisuuteen. Tutkimuksessa vankitoimintoihin osallistumista sekä uusintarikollisuutta verrataan suljetuista vankiloista (suljetuista laitoksista) ja avovankiloista (avolaitoksista tai -osastoista) vapautuneiden vankeusvankien välillä. Lisäksi selvitetään, miten vankien päärikokset olivat yhteydessä toimintoihin osallistumiseen ja ilmenneeseen uusintarikollisuuteen.

Rikosseuraamuslaitoksen strategiana on ollut siirtää vankeinhoidon painopistettä suljetuista vankiloista kohti avovankiloita ja -osastoja (Rikosseuraamuslaitos 2011a). Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että vakavista rikoksista suljettuun vankilaan sijoitetun vangin valvonnan intensiivisyyttä vähennetään asteittain rangaistuksen edessä ja hän siirtyisi hallitusti yhteiskuntaan avovankilan ja yhteiskunnassa suoritettavan valvotun koevapauden kautta. Asteittaisessa ja hallitussa vapauttamisessa tulee korostua aktiivinen yhteistyö vangin koti- tai asuin-kunnan viranomaisten sekä muiden toimijoiden kanssa. Vankeusrangaistus pyritään panemaan täytäntöön suunnitelmallisesti ja yhteistyössä vangin kanssa: jokaiselle vangille laaditaan rangaistuksen alussa rangaistusajan suunnitelma,

jossa otetaan huomioon muun muassa tuomion pituus, aikaisemmat vankeusrangaistukset sekä hänen rikolliseen käyttäytymiseen liittyvät yksilölliset tekijät.

Suomessa on tällä hetkellä 15 suljettua vankilaa ja 18 avovankilaa tai -osastoa. Viimeisinä vuosina vankiluku on säilynyt suhteellisen tasaisena, ja päivittäin ehdotonta vankeusvankeutta suorittaa noin 2600 vankeusvankia (Rikosseuraamuslaitos 2012, 25). Suomalaista vankipopulaatiota kuvaavat valitettavan usein muun muassa heikko koulutustausta, asumis- ja toimeentulo-ongelmat (Blomster & Muiluvuori 2011, 149; Kivivuori & Linderborg 2009) sekä somaattiset ja mielenterveyden häiriöt. Suurin osa vangeista on päihdeongelmaisia, ja alkoholin ongelmakäyttöön liittyy usein huumeriippuvuus (Lintonen & al. 2012; Joukamaa & al. 2010; Obstbaum & al. 2011). Vankien huono-osaisuus johtaa esimerkiksi siihen, että vangeista noin kaksi kolmesta palaa takaisin vankilaan viiden vuoden sisällä vapautumisesta (Tyni 2011; Hypén 2004).

Vankitoiminnot suomalaisessa vankeinhoidossa

Historiallinen tausta

Perusta nykyaikaiselle vankeinhoidolle luotiin Suomessa vuonna 1889, jolloin Suomen nykyinen rikoslaki ja siihen liittyvä asetus rangaistusten täytäntöönpanosta annettiin. Käytännössä 1800-luvun loppuvuosina ja 1900-luvun alkuvuosikymmeninä oli kaksi vapausrangaistusta: kuritushuone ja vankeus. Avovankilajärjestelmä luotiin 1910-luvulla ja järjestelmää laajennettiin 1940- ja 1950-luvuilla. Samalla kohenettiin vankipalkkajärjestelmää ja pyrittiin nos-

tamaan vankien työtehoa. Vapausrangaistusten keskeisenä sisältönä pysyi vankityö. *Työvelvollisuuden* tavoitteet olivat moninaiset: ensinnäkin vankeinhoidon kustannukset katettiin osin työllä, toiseksi työllä katsottiin olevan moraalista vahvistava vaikutus, ja kolmanneksi pantiin painoa jälkihuollolle, eli vankien tuli oppia rangaistusaikaan joku ammatti, jotta he voisivat vapaututtuaan elättää itsensä ja perheensä. Vapausrangaistukset perustuivat kuuliaisuuteen, kuriin ja järjestykseen sekä työpakkoon ja ahkeruuteen. Vapaa-aikaakin vangeilla oli esimerkiksi ulkoilua, opiskelua ja sielunhoitoa varten. (Vankeinhoitohallitus 1892–1896; Forsman 1930, sit. Matinpuro 1981, 8–11; Hannula 1981, 88–100,173; Anttila 1954, 34–49.)

Vankiloiden työtoimintojen painopiste vaihteli aikakausittain muun yhteiskunnallisen kehityksen mukana. 1960–1970-luvuilla pyrittiin vankiloiden maatalousvaltaisuuden vähentämiseen ja vankiloiden työtoiminnan teollistamiseen. Vuoden 1974 lakimuutosten (RTA 612/1974) myötä vankeinhoidossa siirryttiin entisestä progressiivisuusperiaatteesta niin kutsuttuun normaalisuusperiaatteeseen.¹ Työtoiminnan osalta tämä tarkoitti sitä, että tavoitteena oli saada työalat, työmenetelmät ja työtavat vastaamaan yhteiskunnassa yleensä noudatettavia vastaavia järjestelmiä. Kunnianhimoisena tavoitteena oli, että lähes puolet vangeista olisi suorittanut rangaistuksensa avolaitoksissa. Avolaitoksissa työnteolla oli rangaistusten täytäntöönpanossa oleellinen merkitys. Samalla tavoitteena oli muun muassa opiskelun ja työnteon mahdollistaminen laitosten ulkopuolella. Avovankilatoiminnan tavoitteisiin ei kuitenkaan sittemmin päästy muun muassa siksi, että avovankilakelpoisten vankien määrän väitettiin vähentyneen ja taloudellisten resurssien todettiin olevan niukkoja uudistuksiin ja laajennuksiin. Myös vangin oman työ mahdollistaminen vankilassa sekä siviilityö vankilan ulkopuolella jäivät tavoitteista huolimatta marginaalisiksi. Vanki oli velvollinen uudistuksien jälkeenkin yhä tekemään työtä, ellei häntä oltu vapautettu tästä opiskelun, sairauden tai muun syyn

¹ *Progressiivisuusperiaatteeseen perustuvassa järjestelmässä vangin oikeuksia kohennettiin vähitellen hyvän käytöksen perusteella. Normaalisuusperiaatteeseen perustuvassa järjestelmässä vankilalojen tulisi vastata mahdollisimman hyvin yhteiskunnassa yleensä vallitsevia olosuhteita.*

vuoksi. Vielä 1980-luvulla kaksi vankia kolmesta työskenteli päivittäin. Vastaava osuus nykyisin on noin kolmannes. Vankityön tärkeimmät alat ovat olleet teollisuus, käsityöt, maatilatalous, rakennustoiminta, kiinteistönhoito sekä vankiloiden taloustyöt. (OM 1976; OM 1980; OM 1991; HE 66/1994; Rikosseuraamuslaitos 2010.)

Vankien koulutuksen taso on ollut muuta väestö heikompi (ks. esim. Koski 2009; Kivivuori & Linderborg 2009). Yleissivistävään koulutukseen onkin vankiloissa panostettu, mutta varsinaisesti koulutuksessa pääpaino on ollut perinteisesti ammattiopetuksessa, jonka lisäämisen on nähty olevan yhtenä parhaista keinoista selviytyä vapautumisen jälkeen yhteiskunnassa (Hartoneva & al. 1999, 39–41). Opintoja harjoittava vanki on voitu vapauttaa työnteosta ja vangille on voitu myöntää lupa opiskella laitoksen ulkopuolella. Myönnettyjen opintolupien määrä on noussut erityisesti 1980-luvulta lähtien (OM 1984; OM 1991). Kasvuun on vaikuttanut muun muassa peruskoulu- ja lukio-opetuksen vakiintuminen ja laajentuminen vankiloissa.

Vankien päihderiippuvuudet lisääntyivät huomattavasti 1990- ja 2000-luvuilla. Myös vankien fyysinen ja psyykkinen terveys on heikentynyt (Joukamaa & al. 2010, 76), kun vankilaan on jäänyt uusien yhdyskuntaseuraamusten myötä yhä moniongelmaisempia vankeja (Tyni 2011, 168–169; ks. Nilsson 2005). Ilmiö näkyy vankien ajankäytössä siten, että työtoiminnan osuus on pudonnut huomattavasti ja toimettomien vankien osuus vastaavasti lisääntynyt merkittävästi. Terveystieteiden ongelmien ja muiden vankien yksilöllisten edellytysten heikentymisen vuoksi työtoiminnan rinnalle ryhdyttiin kehittämään muita toimintamuotoja 1990-luvun puolivälissä. Samalla työvelvollisuus korvattiin osallisuusvelvollisuudella (RTL 128/1995). Muutoksen myötä vanki on rangaistusaikaan velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä tai osallistumaan koulutukseen taikka muuhun rangaistuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Vanki voidaan kokonaan tai osittain vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa tai muu tärkeä syy niin vaatii. (HE 263/2004.) Ammattityön ohien pyrittiin kehittämään muun muassa työtoimintaa, johon alentuneesti työ- ja toimintakykyiset vangit pystyivät osallistumaan. Viime vuosina tämän niin kutsutun valmentavan työtoiminnan osuus vankien kaikesta työtoiminnasta on ollut noin neljännes.

Suomalaisessa vankeinhoidossa työ ja koulutus ovat perinteisesti olleet kuntouttavan toiminnan muotoja, joiden yhteys yhteiskuntapoliittisiin tavoitteisiin on ollut selkeä. Vankeinhoidon tavoitteena on aiemmin ollut kuntouttaminen työn sekä ammatti- ja peruskoulutuksen kautta palkkatyöyhteiskunnan jäseneksi. Painopiste vankeinhoidossakin on viime vuosikymmeninä siirtynyt yksilöllisempään kognitiivis-behavioraaliseen kuntoutukseen. Samanaikaisesti yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikassa on laajemmin siirrytty yksilön vastuuta korostavaan suuntaan. (Ks. hyvinvointiyhteiskunnan ja rikos oikeudellisen ajattelun suhteesta esim. Garland 2002; Linderborg 2011.)

Vaikuttaako vankitoiminta?

Vankitoimintoja suunnattiin siis 1990-luvulta lähtien yksilöllisempään kuntouttavaan suuntaan. Vankeinhoidossa käynnistettiin ohjelmia päihderiippuvaisille sekä toimintaohjelmia muille ryhmille, kuten seksuaali- tai väkivaltarikollisille. Toiminnan tavoitteena oli rikollisen käyttäytymisen muuttaminen ja uusimisriskin vähentäminen. Tavoitteena oli myös lisätä alentuneesti työkykyisten osallistumista erilaisiin toimintoihin ja mahdollistaa myös muunlaisen toiminnan kuin työteon tai työtekoon liittyvän koulutuksen toteuttaminen avolaitoksissa. (HE 66/1994; HE 263/2004.) Taustalla suunnanmuutokselle oli suomalaisessa kriminaalipolitiikassa nousut vilkas keskustelu rangaistusten tehosta, vankeinhoidon ja yhdyskuntaseuraamustyön vaikuttavuudesta, eli toisin sanoen siitä, voidaanko rikoksentehtäjän käyttäytymiseen ja uusintarikollisuuteen vaikuttaa rangaistuksen aikaisella toiminnalla. Mallia haettiin Kanadan, Yhdysvaltojen ja Britannian uusintarikollisuuden vaikuttamistyöstä (nk. *What Works* -ajattelu). Vankeinhoidossa keskeisiksi kysymyksiksi nousivat, millainen toiminta, mitkä ohjelmat ja mitkä interventiot vaikuttavat ja toimivat uusintarikollisuuteen. (Ks. esim. Bonta 2010; Lavikkala 2011.) Keskustelun taustalla oli argumentit, joiden mukaan siihenastiset interventiot ja kuntoutusyritykset eivät olleet vaikuttaneet uusintarikollisuuteen merkittävästi (Martinson 1974). Epäiltiin jopa, vaikuttaako ylipäänsä mikään hoito rikoksentehtäjien kuntouttamisessa. (Ks. Shaffer & Pratt 2009; Bonta 2003, 52–53.)

Sittemmin toimimattomuusnäkemystä on kritisoitu usealta suunnalta. Monien tutkimusten

avulla on analysoitu päihde- ja muiden kuntouttavien ohjelmien, työtoiminnan ja vankila-aikaisen koulutuksen vaikuttavuutta uusintarikollisuuteen. Meta-analyyysien perusteella voidaan todeta, että tehdyt tutkimukset, tutkimusasetelmat ja menetelmät ovat hyvin kirjavia. Joitakin yleisiä johtopäätöksiä niiden perusteella voidaan kuitenkin tehdä. Ensinnäkin tutkimuksissa on *What Works* -ajattelun ohella nostettu niin kutsuttu RNR-malli. Lyhenne viittaa mallin kolmeen olennaisimpaan periaatteeseen: riskiin (*Risk*), tarpeeseen (*Need*) ja vastaavuuteen (*Responsivity*). Riskiperiaatteen mukaan toiminnan intensiivisyyden tulee vastata rikoksentehtäjän riskitasoa. Liian intensiivinen interventio saattaa jopa lisätä uusimisriskiä, jos se suunnataan uusimisriskiltään matalalle kohderyhmälle. Tarveperiaatteessa on oleellista erottaa ne dynaamiset kriminogeeniset tarpeet, kuten rikolliset asenteet, seura, arvot ja käyttäytyminen, jotka vaikuttavat rikosten tekemiseen. Vankiloiden interventioissa pyritään vaikuttamaan juuri näihin tekijöihin. Vastaavuusperiaatteen mukaan interventiot toimivat parhaiten, kun sopeutetaan työntekijöiden ja rikoksentehtäjän työskentelymenetelmien vastaavuus – rikoksentehtäjät tarvitsevat, kohdennettuja, johdonmukaisia, aktiivisia ja osallistavia työskentelymenetelmiä. (Ks. Lowencamp 2006; Andrews & Bonta 2006; McGuire & al. 2008; Andrews & Bonta 2010; Bonta & Andrews 2010; Lavikkala 2011; Latessa 2011.)

RNR- ja *What Works* -suuntausten rinnalle keskeisiksi teoreettisiksi suuntauksiksi ovat nousseet ”hyvän elämän malli” (*Good Lives Model, GLM*) sekä rikollisuudesta irtaantumisesta käsittelevät desistanssitutkimukset (esim. Maruna & Lebel 2010). GLM-malli käyttää hyväksi monia RNR-mallin vahvuuksia, mutta siinä painotetaan enemmän rikoksentehtäjän muutosmotivaatiota ja tulevaisuuden tavoitteita sekä vangin ja työntekijän vuorovaikutusta (Ward 2010; Andrews & al. 2011; Lavikkala 2011). Desistanssitutkimukset ovat puolestaan lähteneet siitä oletuksesta, että irtaantuminen rikosuralta johtuu ulkoisista ja sisäistä käännekohtista. Esimerkiksi ulkoisten rakenteellisten käännekohtien (esim. työpaikan saaminen, avioliiton solmiminen tai lapsen syntymä) kokemisesta, mikä vahvistaa rikoksentehtäjän nauttimaan sosiaalista tukea. Toisaalta rikoksista irtaantumiseen vaikuttaa sosiaalinen pääoma, kuten oma motivaatio muuttaa omaa elämää. Käännekohtat ovat siten saman-

aikaisesti rakenteellisia ja subjektiivisia. (Farral 2002; Laub & Sampson 2003, 249; Kivivuori & Linderborg 2009; McNeill 2009; McNeill & Weaver 2010; Lavikkala 2011; Kivivuori & al. 2012; Kurlychek & al. 2011.)

Mikä sitten vaikuttaa? Oleellista kuntoutustyön vaikuttavuudelle on se, kuka, mitä, missä, miten, miksi ja kenelle tekee (vrt. Shaffer & Pratt 2009, 104). Tuloksiltaan vaikuttavimmiksi ovat osoittautuneet intensiiviset kognitiivis-behavioraaliset toimintaohjelmat (esim. Wilson & al. 2000; Pearson & al. 2002; Landerberger & Lipsey 2005; McGuire & al. 2008) ja päihdeohjelmat (esim. Mitchell & al. 2006; Pearson & Lipton 1999), jotka perustuvat vapaaehtoisuuteen, motivaatioon sekä selkeään malliin rikollisuuden ja rikosten syistä. Tutkimusten perusteella tiedetään myös, että koulutuksella (esim. Wilson & al. 2000; Bazos & Hausman 2004; Coley & Barton 2006; Kaiser 2010) ja vankila-aikaisella työtoiminnalla (Saylor & Gaes 1996; Wilson & al. 2000) on selvä positiivinen, uusintarikollisuutta vähentävää vaikutus. Toisaalta samalla täytyy muistaa, että monilla vankilan jälkeisillä työllistymisohjelmilla on todettu olevan heikko vaikutus uusimiseen. (Ks. esim. Visher & al. 2005; Bushway & Apel 2012.)

Vankeinhoidon monet haasteet vankien toiminnoista, jälkihuollosta ja uusimisesta ovat pysyneet pääpiirteittäin samankaltaisina aikakaudesta ja vankeinhoidon järjestelmästä riippumatta. Vanki on vankilassa ollessaan edelleen velvollinen osallistumaan työtoimintaan, koulutukseen tai muuhun toimintaan. 2000-luvulla rikosseuraamusalan keskeisenä arvona on ollut usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa. Käytännössä tämä on tarkoittanut täytäntöönpanon toteuttamista siten, että se tukee vangin yksilöllistä kasvua ja kehitystä sekä hänen pyrkimystään rikoksettomaan elämään. Välineitä tähän päämäärään ovat kuntoutustyö sekä yleisemmin tarkasteltuna vankien aktiivisen toiminnan edistäminen.

Vankien työ- ja toiminta-aika

Vankeusvanki on työ- ja toiminta-aikana velvollinen osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan, jos vangin terveydentila, toimintakyky tai ikä ei estä hänen osallistumistaan. Avovankiloissa ammattityössä noudatetaan yleistä työaikalainsäädäntöä. Muussa toiminnassa säännönmukainen toiminta- tai työaika on enin-

tään kahdeksan tuntia vuorokaudessa ja 35 tuntia viikossa. Vankitoimintoja ovat perinteisen vankityön (valmentava-, kuntouttava-, oma- tai siviilityö) lisäksi koulutus (vankilassa tai vankilan ulkopuolella) ja päihde- tai toimintaohjelmiin osallistuminen. Vankilan järjestämän tai hyväksymän toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoitumista yhteiskuntaan vahvistamalla vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan. Tämä tapahtuu ylläpitämällä ja parantamalla vangin ammattitaitoa, osaamista sekä työ- ja toimintakykyä. Myös päihde- ja elämäntapaa tuetaan. (L 23.9.2005/767.)

Vuonna 2008 avovankiloihin oli sijoitettuna keskimäärin noin 30 prosenttia vankeusvangeista ja suljettuihin vankiloihin noin 70 prosenttia vankeusvangeista. Toimintoihin osallistui päivittäin keskimäärin 1 760 vankia eli noin puolet kaikista vangeista (49 %). Toinen puoli vangeista oli joko toimettomana tai niin kutsutuissa hallinnollisissa toimissa, kuten käräjämatkalla, poistumisluvalla tai sairaana. Kaiken kaikkiaan vuoden aikana vankilassa olleista 8 311 henkilöstä 69 prosenttia osallistui jossain vaiheessa tuomioitaan toimintoihin. (Rikosseuraamuslaitos 2009; Rikosseuraamuslaitos 2012.)

Vuonna 2008 keskivertovangin ajankäyttö avovankilassa jakaantui siten, että 38 prosenttia ajasta kului työtoimintaan, kuten avovankilatyöhön, ammattityöhön, valmentavaan työhön ja peruspalveluihin. Koulutukseen ajasta kului 11 ja ohjelmatoimintaan 2 prosenttia. Muuhun toimintaan kului 5 prosenttia kokonaisajasta. Hallinnollisiin toimiin kului 37 prosenttia ajasta. Loput 7 prosenttia ajasta keskivertovanki vietti avovankilassa toimettomana. (Rikosseuraamuslaitos 2012.)

Suljetun vankilan keskivertovangin ajankäyttö oli samaisena vuonna hyvin erilainen. Työtoiminnassa vietettiin keskimäärin 22 prosenttia päiväajasta. Koulutuksessa vietettiin 6 prosenttia ajasta. Ohjelmatoimintaan kului 4 prosenttia ja muuhun toimintaan prosentti aktiivijajasta. Hallinnollisiin toimiin kului suljetussa vankilassa 37 prosenttia ajasta. Toimettomana vietettiin 37 prosenttia ajasta. (Rikosseuraamuslaitos 2012.)

Toimintoihin osallistumiseen ja osallistumattomuuteen vaikuttavat monet vangista riippuvat ja riippumattomat tekijät. Suljetuissa vankiloissa on esimerkiksi logistisista, kurinpidollisista ja vankilaturvallisuuteen liittyvistä syistä vähemmän järjestettyä toimintaa. Lisäksi vanki-

en toimintoihin sijoittamiseen vaikuttaa vankien huono terveydentila; valitettavan harvat vangeista ovat täysin työkykyisiä. Noin 6 prosentilla kaikista vangeista terveydentila oli melko huono tai huono lääkärin arvion perusteella. Alentuneesti tai täysin työkyvyttömiä vankilan toimintoihin oli peräti 23 prosenttia kaikista vangeista. (Joukamaa & al. 2010,55.)

Aineisto ja menetelmät

Tutkimusaineistoon kuuluvat kaikki vuonna 2008 vankeusvankeina vapautuneet suomalaiset vangit (n = 3 970). Tutkintavangit eivät ole velvollisia osallistumaan vankilassa järjestettävään toimintaan (L 23.9.2005/768), joten heidät poistettiin tutkimusaineistosta. Tämän lisäksi tutkimusaineistosta poistettiin sakonmuuntorangaistuksesta vapautuneet vangit, koska muuntorangaistuksien keskimääräiset pituudet ovat erittäin lyhyitä (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2011).² Tutkimusaineisto poimittiin Rikosseuraamuslaitoksen vankitietojärjestelmästä (VaTi) ja seuranta-aikana kuolleet vangit tarkastettiin väestötietorekisteristä.

Tutkimusryhmät

Vankeusvankeina vapautuneet jaettiin tutkimuksessa kahteen ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä olivat kaikki suljetuista vankiloista vapautuneet vankeusvangit (n = 2 598). Määrittelyn mukaan ryhmään kuuluivat myös ne vangit, jotka oli siirretty avovankilasijoituksen jälkeen takaisin suljettuun vankilaan esimerkiksi ilmenneiden rikkomusten takia. Tutkimuksen toinen ryhmä muodostettiin avolaitoksista vapautuneista vankeusvangeista (n = 1 372). Vankeusvanki voi saapua avolaitokseen suljetusta vankilasta tai suoraan vapaudesta.³ Yleisintä on kuitenkin se, että vanki saapuu avolaitokseen suljetusta vankilasta: ryhmän vankeusvangeista ainoastaan noin neljännes

(23 %) sijoitettiin suoraan vapaudesta avolaitokseen. Avovankilasijoituksen tulee edistää vangin rangaistusajan suunnitelman toteutumista. Vangin tulee myös soveltua avolaitoksessa järjestettävään tai sen hyväksymään toimintaan. Avolaitoksissa vangilta edellytetään lisäksi ehdotonta päiheteettömyyttä. Jos vanki ei noudata avolaitoksen ehtoja ja järjestystä, hänet voidaan sijoittaa takaisin suljettuun vankilaan.

Käytännössä yksilötasoinen laitossijoitusten erittely on tutkimuksen toteuttamisessa erittäin hankalaa, koska vangilla voi olla useita lyhyitä laitossijoituksia suljettujen ja avovankiloiden välillä (esim. kurssit, sairaalajakso). Vankitietojärjestelmästä on lisäksi erittäin hankalaa erottaa laitossijoitusten syitä. Tutkimuksessa ryhmien muodostamisen lähtökohtana oli kuitenkin se, että suljetuista vankiloista vapautuneet vangit eroavat avovankiloista vapautuneista vangeista riskien ja tarpeiden lisäksi myös kurinpidollisissa sekä laitosturvallisuuden liittyvissä tekijöissä.

Vankitoimintaan osallistuminen – vankien ajankäytön mittaaminen

Vankitietojärjestelmä otettiin käyttöön Suomessa asteittain vuosina 2005–2006. Vankien osallistumista vankitoimintoihin on mahdollista seurata vankien ansiokorttitiedoista, joihin kirjataan maksetun palkan lisäksi kaikki työtunnit (aktiivittunnit). Ansiokorttitietoja on kirjattu vankitietojärjestelmään loppuvuodesta 2006. Maaliskuussa 2007 ansiokortit automatisoitiin siten, että myös toimintoihin osallistumattomille vangeille kirjattiin työaikana kaikki ne tunnit, jolloin vanki ei osallistunut toimintoihin (passiivittunnit).

Ansiokorttitiedoista laskettiin jokaiselle vangeille vankitoimintojen osuus (aktiiviaika) vankeusajalta. Toimintaan osallistumattomuudella tarkoitetaan vastaavasti aikaa, jolloin vanki ei osallistunut vankeusaikanaan vankitoimintoihin (passiiviaika). Tämä tarkoitti siis esimerkiksi sitä, että jos vankitoimintojen osuus oli 60 prosenttia, vankeusajan jäljelle jäivät 40 prosenttia olivat vastaavasti vangin passiiviaikaa eli toimintoihin osallistumattomuutta. Vankitoimintojen osuus laskettiin kullekin vangeille myös heidän mahdollisilta tutkintavankeus- ja sakonmuuntorangaistuspäiviltä. Vankitoimintoja ovat tutkimuksessa vankityö (valmentava-, kuntouttava-, oma- tai siviilityö), koulutus (laitoksessa tai laitoksen ulkopuolella) sekä päihde- ja toimintaohjelmiin osallistuminen. Vankilomia, sairauspäiviä

² Esimerkiksi vuonna 2008 sakonmuuntorangaistusten mediaanipituus oli 16 päivää ja muuntorangaistusta suorittavien vankien toimintoihin osallistuminen harvinaista (Rikosseuraamuslaitos).

³ Vapaudesta saapuvat vankeusvangit voidaan sijoittaa avovankilaan, mikäli tuomion pituus on alle vuoden ja hänen katsotaan soveltuvan avovankilaan. Suljettuun vankilaan saapunut vanki voidaan sen sijaan rangaistuksen pituudesta riippumatta siirtää avovankilaan määräajaksi tai rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan.

Taulukko 1. Taustamuuttujien tunnusluvut suljetuista vankiloista ja avovankiloista vapautuneilla vangeilla.

Ryhmä	naisten osuus (%)	vankilakertaisuus	ikä	laitosaika (pv)
suljetusta vankilasta vapautunut	8,0	4,7	36,0	245
avovankilasta vapautunut	5,0	3,3	38,4	322
tilastollinen merkitsevyys	0,000	0,000	0,000	0,000
keskiarvo/yhteensä	7,0	4,2	36,8	271,5

tai niin kutsuttuja kärjämatoja ei katsottu toimintoihin osallistumiseksi. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että esimerkiksi ansaittujen vankilomien takia ainoastaan murto-osalla vangeista oli mahdollisuus saada vankitoimintojen osuus lähelle täyttä 100 prosenttia eli jokapäiväistä toimintoihin osallistumista.

Suurin osa vankeusrangaistuksista on lyhyttä, ja vapautuvia pitkäaikaisvankeja on vuosittain vähän. Esimerkiksi vuonna 2008 vapautuneiden vankeusvankien laitosaika oli keskimäärin noin 270 päivää⁴ (taulukko 1). Tutkimusaineistossa oli 11,7 prosenttia sellaisia (pitkäaikais)vankeja, jotka olivat saapuneet vankilaan ennen vankitietojärjestelmän ansiokorttirakenteen automatisointia. Heille estimoitui puuttuva toimintojen osuus korvaamalla heidän aikaisemmat (ennen vankitietojärjestelmän ansiokortteja olleet) tutkintavankeuspäivät sekä suljetussa laitoksessa ja/tai avolaitoksessa suoritettujen vankeusvankipäivät vastaavilla tutkimusaineistosta lasketuilla ryhmäkeskiarvoilla. Estimoinnin luotettavuutta lisäsi se, että suurin osa pitkäaikaisvankien vankeuspäivistä saatiin suoraan ansiokorteista, joten estimoitujen päivien osuus jäi erittäin pieneksi.

Uusintarikollisuuden mittaaminen

Vankien uusintarikollisuutta seurattiin vähintään kaksi vuotta vapautumisen jälkeen. Uusintarikollisuudella tarkoitettiin tutkimuksessa sitä, että vanki syyllistyi vapautumisen jälkeen vähintään yhteen uuteen rikokseen, josta seurasi uusi lainvoimainen ehdoton vankeusrangaistus tai yhdyskuntapalvelu. Uusimisnopeudella tarkoitettiin ensimmäisen rikoksentekopäivän ja vapautumisen välistä aikaa.

Vankien uusimista analysoitiin tutkimuksessa lisäksi Coxin regressioanalyysillä, jolloin voitiin kuvata yksittäisen muuttujan vaikutuksia, kun

muiden muuttujien vaikutus oli vakioitu. Regressioanalyysit tehtiin nk. pakottavalla mallinnuksella. Regressioanalyysissä seuranta-aika aloitettiin vangin vapautumispäivästä (1.1.2008–31.12.2008) ja päätettiin 1.6.2011, mikäli vanki ei seurannan aikana ollut syyllistynyt uusiin rikoksiin. Pisin seuranta-aika oli 1 247 päivää (n. 3,5 vuotta). Vangeilla on erittäin korkea kuolleisuusriski vapautumisen jälkeen (Tyni 2011, 169–170; Lauerma 2007; Hypén 2004, 21–26). Tämän takia seuranta-aikana kuolleet vangit poimittiin väestörekisteristä ja heidän seuranta-ajan pituus huomioitiin analyyseissä.

Tulokset

Vankien taustatekijät

Tutkimuksessa tarkasteltiin ryhmien välisiä eroja aluksi sukupuolen, vankilakertaisuuden, vapautumisiän, päärikoksen ja laitosajan⁵ mukaan. Ryhmät erosivat toisistaan kaikissa taustatekijöissä (taulukko 1). Tulosta ei voi pitää yllättävänä, koska Rikosseuraamuslaitoksen strategian (Rikosseuraamuslaitos 2011a) mukaisesti vankeinhoidossa pyritään tarkoituksenmukaisesti siirtämään rangaistusten täytäntöönpanoja suljetuista vankiloista avovankilaympäristöön. Strategian mukaisia tavoitteita toteutettiin jo tämän tutkimuksen aikana vuosina 2008–2012. Tämä tarkoittaa sitä, että suljettuihin vankiloihin jäävien vankien uusintarikollisuusriskit ovat merkittävästi korkeammat kuin avovankiloista vapautuvilla vangeilla: suljetun vankilan vangit ovat esimerkiksi olleet useamman kerran aikaisemmin vankilassa ja nuorempia kuin avovankilasta vapautuneet vangit.⁶

⁵ Aika vankilaan saapumisesta vapautumiseen (ns. nettoraangaistus)

⁶ $t = 10,586; df = 3968; p < 0,000$

⁴ Mediaani = 111 päivää

Avovankilasta vapautuneet vangit olivat iältään keskimäärin kaksi vuotta vanhempia kuin suljetuista vankiloista vapautuneet.⁷ Heidän laitossajat olivat keskimäärin 80 päivää pidempää verrattuna suljetuista vankiloista vapautuneisiin vankeihin.⁸ Naisvankien osuus vankipopulaatiossa on noussut vankiloissa selvästi 2000-luvulla (Blomster ja Muiluuvuori 2011, 147). Tutkimuksen naisvangeista suurin osa vapautui suljetuista vankiloista, mikä selittyy osittain vankiloiden laitosrakenteella.⁹

Tutkimuksessa vangit jaettiin päärikoksen mukaan 12 luokkaan.¹⁰ Päärikosjakamat erosivat tilastollisesti merkittävästi ryhmien välillä.¹¹ Kolme yleisintä päärikostyyppiä olivat kuitenkin samoja. Suljetuista vankiloista vapautuneiden yleisimmät päärikokset olivat liikennejuopumus (35 %), väkivaltarikokset (murhaa, tappoa tai näiden yritystä lukuun ottamatta) (18 %) sekä varkausrikokset (18 %). Avovankiloista vapautuneista vastaavasti 37 prosenttia oli tuomittu liikennejuopumuksesta ja 19 prosenttia väkivaltarikoksista (murhaa, tappoa tai näiden yritystä lukuun ottamatta). Varkausrikoksista tuomittuja oli avovankilavangeissa hieman vähemmän (9 %). Päärikosjakamat on esitetty vankitoimintojen osallistumisen mukaan liitetaulukossa 2.

Vankitoimintoihin osallistuminen vankeuden aikana

Vankitoimintoihin osallistuminen luokiteltiin tutkimuksessa neljään kvartaaliin. Tämän lisäksi toimintoihin (kokonaan) osallistumattomista vangeista muodostettiin erillinen luokka. Ikä luokiteltiin tutkimuksessa kymmenen vuoden välein nuorinta ja vanhinta ikäluokkaa lukuun ottamatta. Nuoret vangit (15–21 vuotta) pidettiin luokan pienestä koosta huolimatta yhtenä ryhmänä, koska heidän rikosoikeudelliset rangaistusperusteensa eroavat yli 21-vuotiaista vangeista. Ryhmä on lisäksi vankeinhoidollisesta näkökulmasta erittäin merkittävä, koska tutkimustulosten perusteella nuorten vankien uusimisriski on erittäin korkea (Tyni 2011, 160–164; Hypén 2004, 41–

42). Suurimmalla osalla vankeusvangeista laitosajat ovat melko lyhyitä, mutta osa vangeista suorittaa toisaalta pitkää vankeusrangaistusta vakavista rikoksista. Tämän takia laitosajaka luokiteltiin tutkimuksessa seitsemään luokkafrekvensseiltään tasaiseen luokkaan.

Tutkimustulokset osoittivat Rikosseuraamuslaitoksessa kauan tunnetun asian, että suljetuista vankiloista vapautuvat vangit osallistuvat vankitoimintoihin selvästi avovankiloista vapautuvia vankeja vähemmän (ks. liitetaulukko 1).¹² Suljetuista vankiloista vapautuneet vankeusvangit osallistuivat vankitoimintoihin keskimäärin 21 prosenttia vankeusajastaan. Heistä joka kolmas (33 %) ei osallistunut mihinkään vankitoimintoihin ja ainoastaan joka kahdeksas (13 %) oli osallistunut toimintoihin yli puolet vankeusajastaan. Avovankiloista vapautuneet vangit osallistuivat vankitoimintoihin keskimäärin 47 prosenttia vankeusajastaan, vaikka suurin osa heistä oli saapunut avovankilaan suljetusta vankilasta. Ainoastaan kaksi prosenttia avovankilasta vapautuneista vangeista ei ollut osallistunut mihinkään vankitoimintoon vankeutensa aikana; suljetussa vankilassa toimintoihin osallistumattomia vankeja oli siis peräti 31 prosenttiyksikköä enemmän.

Naisvankien osallistuminen vankitoimintoihin oli miesvankeja yleisempää molemmissa laitosryhmissä (liitetaulukko 1).¹³ Suljetuista vankiloista vapautuneista naisvangeista vain joka viides ei ollut rangaistuksensa aikana osallistunut toimintoihin ja avovankiloista vapautuneista vastaava osuus oli ainoastaan kaksi prosenttia. Vapautumisikä oli tutkimustulosten mukaan yhteydessä toimintoihin osallistumiseen (liitetaulukko 4). Suljetuista vankiloista vapautuvien vankien osallistuminen oli vähäisintä kolmessa nuorimmasa ikäluokassa.¹⁴ Avovankiloista vapautuneiden vankien keskimääräinen osallistuminen oli ikäluokkien välillä selvästi tasaisempaa (vaihteluväli 43,7–49,6 %).¹⁵ Vankilakertojen määrä ei tutkimuksessa sen sijaan ollut tilastollisesti merkittävästi yhteydessä vankitoimintoihin osallistumiseen (liitetaulukko 1).¹⁶

7 $t = 6,725; df = 3968; p < 0,000$

8 $t = 5,235; df = 3968; p < 0,000$

9 $\chi^2 = 12,629; df = 2; p < 0,000$ Fisherin eksakti testi $p < 0,000$

10 Päärikosluokka muodostetaan tuomion törkeimmän rikoksen perusteella.

11 $\chi^2 = 139,020; df = 11; p < 0,000$

12 $\chi^2 = 1032,4; df = 4; p < 0,000$

13 $\chi^2 = 10,708; df = 4; p = 0,030$. Suljetut vankilat: $\chi^2 = 22,366; df = 4; p < 0,000$. Avovankilat: $\chi^2 = 17,781; df = 4; p < 0,000$.

14 $F = 5,091; df = 6; p < 0,000$

15 $F = 3,366; df = 5; p < 0,005$

16 Suljetut vankilat: $\chi^2 = 16,970; df = 12; p < 0,151$

Avovankilat: $\chi^2 = 16,174; df = 12; p = 0,183$

Varianssianalyysin perusteella vankitoimintoihin osallistumisen määrä vaihteli tilastollisesti merkittävästi päärikosluokkien välillä sekä suljetuista vankiloista että avovankiloista vapautuneilla vangeilla.¹⁷ Päärikosluokkien väliset erot toimintoihin osallistumisessa olivat kuitenkin pieniä, ja tulosta selittävät osaltaan pienet luokkakoot ja toisaalta suuri tutkimusaineisto (liitetaulukko 2). Suljetuista vankiloista vapautuneilla vangeilla vankitoimintoihin osallistuminen oli yleisintä murhasta, taposta tai näiden yrityksestä tuomituilla vangeilla (ka. = 29,1 %). Vähäisintä se oli muista rikoksista (ka. = 16,6 %) ja muista rikoslakirikkomuksista (ka. = 16,5 %) tuomituilla vangeilla sekä puuttuvassa päärikosluokassa (ka. = 11,8 %). Avovankiloista vapautuneiden keskimääräinen toimintoihin osallistuminen vaihteli päärikosluokkien välillä suljetuista laitoksista vapautuneita enemmän (vaihteluväli 40,0–57,4 %). Aktiivisimpia olivat asevelvollisuudesta kieltäytymisestä (L 28.12.2007/1438, 118 §), siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai siviilipalvelusrikoksesta (L 28.12.2007/1446, 74, 75 §) tuomitut henkilöt (ka. = 57,4 %). Myös huumausainerikoksista (ka = 50,2 %) ja muista omaisuusrikoksista tuomitut osallistuivat toimintoihin aktiivisesti (ka. = 50,3 %).

Avovankilasijoituksen ohella merkittävin toimintoihin osallistumisen määrää erotteleva tekijä oli laitos aika (liitetaulukko 3).¹⁸ Avovankiloista vapautuneet lyhytaikaisvangit osallistuivat vankitoimintoihin usein; suljetuista vankiloista vapautuneilla lyhytaikaisvangeilla toimintoihin osallistuminen oli harvinaista. Esimerkiksi suljetuista vankiloista vapautuvista vangeista, joiden laitos aika oli alle kuukauden, ainoastaan vajaa neljännes (23 %) osallistui vankitoimintoihin. Avovankilavangeista suurin osa sen sijaan osallistui lyhyelläkin laitosajalla toimintoihin (88 %). Tämä on vankeinhoidollisesti merkittävää sen takia, että suurimmalla osalla vankeusvangeista laitos aika on lyhyt (taulukko 1) ja etenkin suljetuissa vankiloissa toimintoihin sijoittaminen on logististen syiden takia hankalaa.

17 Suljetut vankilat: $F = 3,444$; $df = 11$; $p < 0,000$

Avovankilat: $F = 2,994$; $df = 11$; $p = 0,001$

18 Suljetut vankilat: $F = 85,947$; $df = 6$; $p < 0,000$.

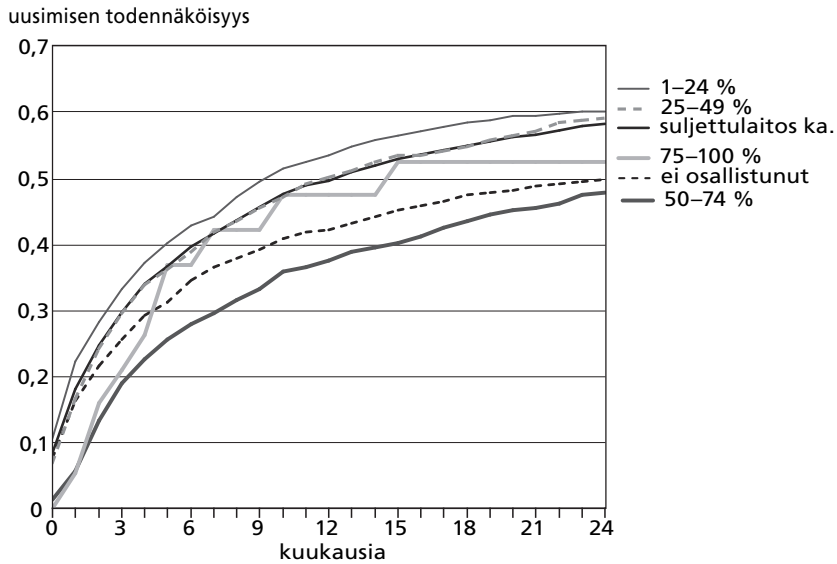
Avovankilat: $F = 20,142$; $df = 6$; $p < 0,000$

Vankitoimintoihin osallistuminen ja uusintarikollisuus

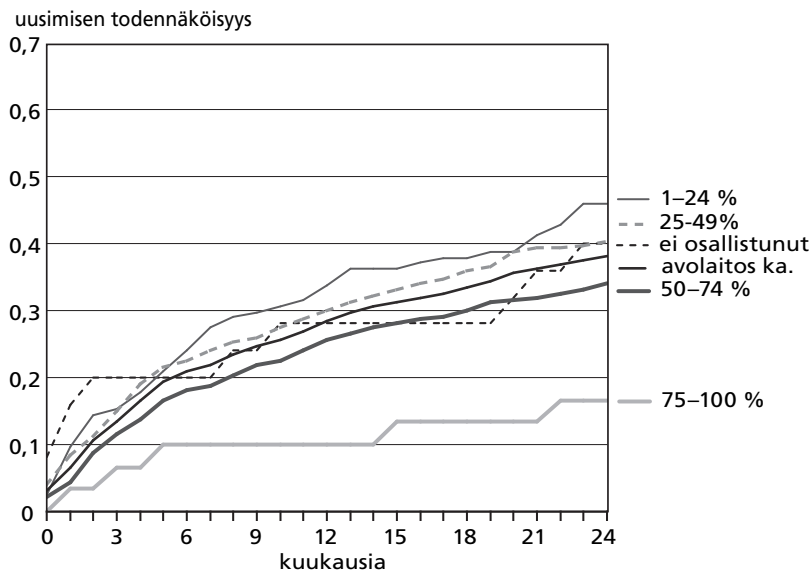
Kuvioissa 1 ja 2 vankeusvangit on jaettu vankitoimintoihin osallistumisen määrän mukaan viiteen ryhmään. Kuvioihin on lisätty vielä yksi ryhmä kuvaamaan keskimääräistä (ka.) rikosten uusimista. Suljetuista vankiloista vapautuvista vankeusvangeista 57 prosenttia syyllistyi kahden vuoden seuranta-aikana vähintään yhteen uuteen rikokseen, josta seurasi uusi lainvoimainen ehdoton vankeusrangaistus tai yhdyskuntapalvelu (kuvio 1, ka.). Avovankiloista vapautuvista vankeusvangeista uusi seuranta-aikana 38 prosenttia (kuvio 2, ka.). Vapautuvien vankeusvankien uusiminen oli nopeaa heti vapautumisen jälkeen, ja se hidastui seuranta-ajan kuluessa. Suljetuista vankiloista vapautuneista esimerkiksi 38 prosenttia syyllistyi uusiin rikoksiin ensimmäisen puolen vuoden aikana vapautumisesta. Vuoden seurannan jälkeen uusijoita oli jo lähes puolet (49 %); avovankilavangeista uusi puolen vuoden aikana vastaavasti viidennes (20 %) ja vuoden aikana vapautumisesta kolme kymmenestä (29 %).

Kuviosta 1 havaitaan, että eri ryhmien väliset uusimisosuudet ovat suljetuista vankiloista vapautuneilla vangeilla melko lähellä toisiaan. Vähiten uusittiin kahden vuoden seuranta-aikana ryhmässä, jossa vangit olivat osallistuneet vankitoimintoihin 50–74 prosenttia vankeusajastaan (uusimisprosentti 48). Eniten uusittiin vastaavasti ryhmässä, jossa toimintojen osuus vankeusajasta oli 1–24 prosenttia (uusimisprosentti 60). Muiden ryhmien uusimisosuudet vaihtelivat (vaihteluväli 48–60 %) edellä mainittujen ryhmien välillä. Huomionarvoisena voidaan pitää etenkin sitä, että (kokonaan) toimintaan osallistumattomien vankien uusiminen oli suljetusta vankiloista vapautuvien vankeusvankien keskiarvoa matalampi.

Avovankiloista vapautuneiden vankeusvankien rikosten uusimisosuudet vaihtelivat ryhmien välillä enemmän (kuvio 2). Pienintä uusiminen oli ryhmässä, jossa vangit olivat osallistuneet vankitoimintoihin eniten eli 75–100 prosenttia vankeusajastaan (uusimisprosentti 17). Suurinta uusiminen oli vangeilla, joiden toimintojen osuus jäi vankeusaikana pieneksi: toimintaan osallistumattomista vangeista uusi kahden vuoden seuranta-aikana 40 prosenttia, ja vangeista, joiden toimintojen osuus oli 1–24 prosenttia, uusijoita oli 46 prosenttia. Vankitoimintoihin osallistumi-

Kuvio 1. Rikosten uusiminen kahden vuoden seuranta-aikana suljetuista vankiloista vapautuneilla vangeilla toimintoihin osallistumisen mukaan.

Kuvio 2. Rikosten uusiminen kahden vuoden seuranta-aikana avovankiloista vapautuneilla vangeilla toimintoihin osallistumisen mukaan.

sen ja uusimisen välillä on erittäin hankalaa tehdä syy-seuraussuhteita varsinkin silloin, kun vankitoimintoja tarkastellaan kokonaisuutena erittelemättä toimintoja toisistaan. Esimerkiksi avovan-

kiloista vapautuneiden luokkien koot jäivät pieniksi ryhmissä, joissa toimintojen osuus vankeusajasta oli vähäinen.

Regressioanalyysin tulokset – vankien taustatekijät ja uusiminen

Coxin regressioanalyysillä tutkittiin selittävien tekijöiden eli vankitoimintoihin osallistumisen, sukupuolen, vankeuskertaisuuden, vapautumisaikaa, päärikoksen sekä laitossajan vaikutusta uusintarikollisuuteen. Coxin regressioanalyysin hasardisuhde (*hazard ratio*, *HR*) kertoo, onko muuttujalla uusimista lisäävä vai vähentävä vaikutus: jos suhde on yli yhden, muuttujalla on uusimista lisäävä vaikutus, jos se on alle yhden, sillä on uusimista vähentävä vaikutus. P-arvot mittaavat kunkin yksittäisen muuttujan tilastollista merkitsevyyttä.

Regressioanalyysit tehtiin erikseen suljetuista vankiloista (mallit 1A ja 1B) ja avovankiloista (mallit 2A ja 2B) vapautuneille vangeille. Malleissa 1A ja 2A tutkittiin ensiksi yksittellen selittävien taustamuuttujien vaikutusta uusintarikollisuuteen. Malleissa 1B ja 2B kontrolloitiin puolestaan kaikkien taustatekijöiden vaikutukset. Seuraavassa keskitytään lähinnä kontrolloitujen mallien tarkasteluun. Regressioanalyysien tulokset on esitetty taulukossa 2.

Tulokset osoittavat, että suljetuista vankiloista tai avovankiloista vapautuneiden vankien toimintoihin osallistumisen määrä ei vaikuttanut tilastollisesti merkitsevästi uusimisriskiin, kun vankitoimintoja tarkasteltiin yhtenä kokonaisuutena. Rikosseuraamuslaitoksen näkökulmasta tulokset ovat huomionarvoisia, vaikka kertoimet eivät olleetkaan tilastollisesti merkitseviä: kun muut taustatekijät huomioitiin, uusimisriski oli suljetuissa vankiloissa esimerkiksi korkein niillä vangeilla, jotka olivat osallistuneet 75–100 prosenttia vankeusajastaan toimintoihin ($HR = 1,19$). Avovankiloista vapautuneiden vankien tulokset olivat myönteisempiä, ja toiminnoilla näytti olevan yhteys uusintarikollisuuden vähentymiseen.

Aikaisemmissa suomalaisissa tutkimuksissa on havaittu, että merkittävimmät vankien uusimista selittävät tekijät ovat sukupuoli, vankeuskertaisuus, ikä ja yksilön itsekontrollin taso (esim. Tyni 2011; Hypén 2004; Kivivuori & al. 2012). Naisten riski syyllistyä uusiin rikoksiin oli miehiin verrattuna selvästi pienempi kolmessa neljästä regressiomallissa (mallit 1A, 1B ja 2A). Avovankiloista vapautuneiden vankien uusimista selittävässä kontrolloidussa mallissa (malli 2B) naisilla oli 32 prosenttia pienempi uusimisriski, mut-

ta hasardisuhde ei ollut aivan tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,13$). Aikaisempien vankilakertojen määrä lisäsi odotetusti uusimisriskiä kaikissa regressiomalleissa. Kontrolloiduissa malleissa suljetuista vankiloista vapautuneiden vankien uusimisen todennäköisyys oli yli viidettä kertaa vapautuneilla vangeilla yli kaksikertainen ($HR = 2,46$) ja avovankiloista vapautuneilla lähes kolminkertainen ($HR = 2,71$) verrattuna ensimmäistä kertaa vapautuneisiin vankeihin. Toista kertaa suljetuista vankiloista ja avovankiloista vapautuneilla vangeilla oli jo noin 40 prosenttia suurempi riski uusia kuin vastaavilla ensimmäistä kertaa vapautuneilla vangeilla.

Vangin iällä oli tilastollisesti merkitsevä vaikutus uusintarikollisuuteen. Nuorilla vangeilla riski syyllistyä uusiin rikoksiin vapautumisen jälkeen oli selvästi korkeampi verrattuna heitä vanhempiin vankeihin. Regressiomalleissa kaksi nuorinta ikäluokkaa yhdistettiin pienten luokkakokojen takia yhdeksi luokaksi ja tätä käytettiin vertailuryhmänä (referenssiryhmänä). Suljetuista vankiloista vapautuneilla 21–30-vuotiailla vangeilla uusimisriski oli 36 prosenttia ($HR = 0,65$) ja samanikäisillä avovankiloista vapautuneilla vangeilla peräti 48 prosenttia ($HR = 0,52$) pienempi verrattuna vertailuryhmään kontrolloiduissa regressiomalleissa. Uusimisen todennäköisyys väheni tasaisesti iän myötä, ja yli 60-vuotiaiden vankien uusimisen todennäköisyys oli jo erittäin pieni vertailuryhmiin verrattuna.¹⁹

Päärikoksissa vertailuryhmänä käytettiin murhasta, taposta tai näiden yrityksestä tuomittuja vankeja. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että henkirikoksista tai näiden yrityksistä sekä siveellisyysrikoksista tuomituilla vangeilla uusimisriski on pienempi kuin muissa päärikosryhmissä (Graunbøl & al. 2010, 32–35; Hypén 2004, 43–45). Vertailu päärikosryhmien välillä on kuitenkin hankalaa, koska yksittäiset rikosnimikkeet saattavat olla rangaistavuudeltaan lähellä toisiaan tai tuomioissa voi olla useita erityyppisiä rikoksia. Uusintarikollisuustutkimuksen tuloksia saattaa vääristää myös se, että oikeuden käsittelyajat eroavat päärikosluokkien ja rikosnimikkeiden välillä. Tämä on huomionarvoista varsinkin silloin, kun tutkimuksen seuranta-aika on lyhyt. (Tyni 2011, 155.)

¹⁹ Suljetuissa vankiloissa $HR = 0,12$ ja avovankiloissa $HR = 0,10$.

Taulukko 2. Regressioanalyysien tulokset taustatekijöiden vaikutuksesta uusintarikollisuuteen suljetuista vankiloista ja avovankiloista vapautuneilla vangeilla.

Muuttuja	Suljettu vankila		Avovankila	
	Malli 1A	Malli 1B	Malli 2A	Malli 2B
Toimintojen osuus (ei toiminnoissa)				
1–24 %	1,313***	1,082	1,104	0,945
25–49 %	1,209***	1,075	0,922	0,866
50–74 %	0,902	0,881	0,749	0,745
75–100 %	0,990	1,185	0,410*	0,447
Sukupuoli (mies)				
Nainen	0,667***	0,752**	0,516***	0,678
Vankeuskertaisuus (1 kerta)				
2	1,387***	1,304 ***	1,594***	1,446 ***
3–5	1,721***	1,608 ***	1,986***	1,834 ***
6–	1,888***	2,460 ***	2,418***	2,710 ***
Vapautumisikä (15–20 vuotta)				
21–<30	0,813	0,648 ***	0,949	0,522 **
30–<40	0,631***	0,411 ***	0,755	0,315 ***
40–<50	0,391***	0,245 ***	0,601**	0,252 ***
50–<60	0,288***	0,186 ***	0,436***	0,17 ***
60–	0,116***	0,079 ***	0,234***	0,103 ***
Päärikos (murha, tappo tai emt. yritys)				
ryöstö (RL 31.1–3)	1,709**	1,309	3,225***	2,467 ***
varkausrikokset (RL 28)	2,350***	2,097 ***	3,935***	3,098 ***
muu omaisuusrikos	1,516*	1,531 *	1,440	1,975 *
muu väkivaltarikos	1,274	1,222	2,500***	2,390 ***
siveellisyysrikos	0,629	0,800	0,408	0,498
muut rikoslakirikokset	1,488*	1,712 **	1,549	1,801 *
huumausainerikos	1,584**	1,371	2,227***	2,128 ***
liikennejuopumus	1,179	1,606 **	2,567***	3,316 ***
muut rikokset	1,698	2,196 **	1,277	2,300
puuttuva päärikos	1,514	2,03	0,000	0,001
Laitosaika (alle 1 kk)				
1kk–< 2kk	1,142	1,185 *	1,341	1,464 **
2kk–<3kk	1,254**	1,261 **	1,276	1,484 *
3kk–<6kk	1,334***	1,169	1,306	1,425 *
6kk–<12kk	1,585***	1,468 ***	0,980	1,357
12kk–<24kk	1,566***	1,511 ***	1,145	1,588 **
>=24kk	1,537***	1,721 ***	1,083	1,857 **

* merkitsevä 10 %:n riskitasolla

** merkitsevä 5 %:n riskitasolla

*** merkitsevä 1 %:n riskitasolla

Vertailuryhmään verrattuna pienin uusimisriski oli siveellisyysrikoksista tuomituilla vangeilla, mutta päärikosluokan pienen frekvenssikoon takia (ks. liitetaulukko 2) tulokset eivät olleet tilastollisesti merkitseviä.²⁰ Tutkimustulokset vahvistivat toisaalta tunnettua asiaa siitä, että suurin osa seksuaalirikollisista kuuluu matalaan uusimisriskiryhmään (Graunbøl & al. 2010, 32–35; Hypén 2004, 43–45). Huomioitavaa on kuitenkin, että siveellisyysrikollisten uusimisriskin todennäköisyys nousee selvästi, jos heidät ovat tuomittu vankilaan aikaisemmin vastaavista rikoksista. Suljetuista vankiloista vapautuvien vankien kontrolloidussa mallissa (malli 1B) korkeimmat uusimisriskit olivat muista rikoksista (HR = 2,20), varkausrikoksista (HR = 2,10), muista rikoslakirikkomuksista (HR = 1,71) ja liikennejuopumuksesta (HR = 1,61) tuomituilla vangeilla. Avovankiloista vapautuvien vankien korkeimmat uusimisriskit olivat sen sijaan liikennejuopumuksesta (HR = 3,32), varkausrikoksista (HR = 3,10), ryöstöstä (HR = 2,47) ja muista väkivaltarikoksista (HR = 2,40) tuomituilla vangeilla (malli 2B). Tutkimuksen korkein uusimisriski oli avovankiloista vapautuneilla liikennejuopumuksista tuomituilla vangeilla, joilla se oli yli kolminkertainen verrattuna avovankiloista vapautuneisiin murhasta, taposta tai näiden yrityksestä tuomittuihin vankeihin (HR = 3,32).

Pidempi laitos aika ei näyttänyt vaikuttavan ainakaan vähentävästi vankien uusimisriskiin. Vaikka uusimisriskit olivat tasaisia laitossajan mukaan muodostetuissa luokissa, uusiminen oli yleisempää pitkäaikaisvangeilla ja toisaalta harvinaisinta vertailuryhmässä, jossa laitos aika oli alle yhden kuukauden. Esimerkiksi suljetuista vankiloista vapautuneilla vangeilla, joiden laitos aika oli vähintään kaksi vuotta, uusiminen oli lähes kaksinkertaista (HR = 1,72) verrattuna heitä vertailuryhmään (malli 1B). Avovankilasta vapautuneilla pitkäaikaisvangeilla uusimisen todennäköisyys oli vielä korkeampi kuin vertailuryhmässä (HR = 1,86; malli 2B).

²⁰ Puuttuvassa päärikosluokassa luokkakoot olivat vastaavasti pieniä.

Johtopäätökset

Tutkimuksen rajoitukset

Vankitoimintoihin osallistuminen vankilassa voidaan nähdä vangin velvollisuutena mutta myös oikeutena mielekkääseen toimintaan. Tutkimustuloksissa on huomioitava, että vankitoimintoihin osallistuminen ei ole aina kiinni vangista itsestään: Rikosseuraamuslaitoksen niukkojen resurssien takia kaikille vangeille ei voida valitettavasti tarjota heidän rangaistusajan suunnitelmien mukaisia toimintamuotoja. Tutkimuksessa harhaa aiheuttaa lisäksi se, että toimintoihin osallistuminen voi olla ennalta valikoitunutta. Toimintojen vaikuttavuustutkimusten avainongelmana voidaankin pitää sitä, miten erotetaan toimintoihin valikoitumisen ja itsevalikoitumisen vaikutus varsinaisen toiminnan vaikutuksista. Esimerkiksi aikaisemmin hyväksi havaittu työmies voidaan ohjata vankilaan saapumisen jälkeen nopeasti tuttuun työpisteeseen, osallistumiseen saattaa vaikuttaa järjestäytyneen rikollisryhmien painostus tai yksinkertaisesti se, että vanki haluaa suorittaa rangaistuksensa rauhassa osallistumatta vankilan järjestämiin toimintoihin. Suomessa satunnaistetut koasetelmat ovat kuitenkin käytännössä erittäin hankalia toteuttaa.

Vankitietojärjestelmään ei vielä peittävästi kirjata vankien kriminogeenisiä tarpeita, kuten rikosmyönteisiä asenteita ja päihdeongelman tasoa. Vastaavasti esimerkiksi vankien työ- ja koulutushistoriaa koskevat tiedot ovat järjestelmässä puutteellisia. Tämän takia tutkimuksessa selvitetiin ainoastaan staattisten tekijöiden yhteyksiä vapautuvien vankien uusintarikollisuuteen.

Tutkimuksessa vankitoiminnot yhdistettiin koko vankeusajan toiminnan määrää kuvaavaksi muuttujaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että yksittäisten toimintojen vaikutusten suuruutta uusintarikollisuuteen ei tässä tutkimuksessa selvitetty. Vankityön osuus on edelleen selvästi suurin kaikista vankiloiden järjestämästä vankitoiminnasta. Tutkimustuloksissa korostuu täten vankityön vaikutukset verrattuna muihin vankitoimintoihin. Toisaalta aivan kaikkea vankiloissa järjestettäviä toimintoja ei ole mahdollista kontrolloida. Ansiokorttitietoihin ei esimerkiksi kirjata kattavasti vankien osallistumista vankiliikuntaan. Tutkimuksessa ei myöskään kontrolloitu vankeuden jälkeisiä olosuhteita (esim. vangin asunnottomuus ja työttömyys) ja interventioita (esim. mahdolliset päihdekuntoutusjakumot).

Päätulokset

Suomalainen vankeinhoito on 2000-luvulla perustunut lähinnä What Works -ajatteluun, jonka ydinkohtina ovat olleet RNR-mallin riski-, tarve- ja vastaavuusperiaatteet (Andrews & Bonta 2006). Tämän rinnalle on kuitenkin yleistyneet tutkimusperinteet, jotka korostavat muun muassa asiakkuuden kokonaisuhallinnan, muutosmotivaation, ei-kriminogeenisten tarpeiden, vahvuustekijöiden sekä irtaantumistekijöiden merkitystä vaikuttavassa vankeinhoidossa (McNeill & al. 2010; Laub & Sampson 2003).

Meta-analyysien perusteella vankitoiminnoilla voidaan vähentää vapautuvien vankien uusintarikollisuutta (esim. Wilson & al. 2000; Pearson & al. 2002; Landerberger & Lipsey 2005). Vastaavasti suomalaisessa desistanssitutkimuksessa on saatu viitteitä siitä, että vankilassa järjestettävä päihdetyö ehkäisee uusimista tukemalla vankien luottamusta omaan kykyynsä elää rikokseton elämää (Kivivuori & Linderborg 2009).

Suljetuista vankiloista ja avovankiloista vapautuneet vangit erosivat toisistaan useissa merkittävisissä taustatekijöissä. Suljetuista vankiloista vapautuneet olivat esimerkiksi keskimäärin nuorempia, ja he olivat olleet myös useamman kerran vankilassa kuin avovankiloista vapautuneet vankeusvangit. Suurin osa pitkäaikaisvangeista vapautui sen sijaan Rikosseuraamuslaitoksen strategian mukaisesti avovankiloiden kautta.

Tutkimustulosten mukaan suljetuista laitoksista vapautuu määrällisesti paljon lyhytaikaisvankeja, joita ei ehditä sijoittaa vankitoimintoihin. Vankitoimintoja tulisi suunnata heille, vaikka tämä on logistisesti hankalaa. Asiaan olisi puuttuttava, koska suurella osalla lyhytaikaisvangeista on korkea uusimisriski. Heidät tulisi sijoittaa riski- ja tarveperiaatteiden mukaisesti intensiiviseen kuntoutukseen kuten vankiloiden ohjelmatoimintaan. Muilla suljetuista vankiloista vapautuneilla vangeilla vankitoimintoihin osallistuminen keskittyy perinteisesti vankeusrangaistuksen myöhempiin vaiheisiin. Avovankiloista vapautuneet vangit osallistuivat rangaistusajanaan vankitoimintoihin ja toimintoihin osallistumattomien vankien osuus jäi pieneksi, vaikka he olisivatkin aloittaneet rangaistuksensa suljetussa vankilassa. Laitosajan lisäksi vankitoimintoihin osallistumista ennakoivat sukupuoli, ikä ja tuomion päärikos.

Tutkimuksen päätulos oli se, että suljetusta vankiloista tai avovankiloista vapautuneiden vankien toimintoihin osallistumisen määrä ei vai-

kuttanut tilastollisesti merkittävästi uusimisriskiin, kun vankitoimintoja tarkasteltiin kokonaisuutena. Rikosseuraamuslaitoksen näkökulmasta myönteisiä tuloksia toimintojen vaikuttavuudesta on kuitenkin havaittavissa avovankiloista vapautuneilla vangeilla, vaikka tulokset eivät olleeta tilastollisesti merkitseviä. Vangin iän ja päärikoksen vaikutukseen tulee kuitenkin suhtautua varauksella, koska luokkakoot jäivät pieniksi ja suuren tutkimusaineiston takia pienetkin erot muuttuivat tilastollisesti merkitseväksi. Tutkimustulosten luotettavuutta lisää toisaalta se, että ne vahvistavat aikaisempien uusintarikollisuustutkimusten tuloksia (esim. Tyni 2011; Kivivuori & al. 2012; Graunbøl & al. 2010; Hypén 2004).

Tutkimus jättääkin monia kysymyksiä avoimiksi. Esimerkiksi toimintaan osallistumattomien vankien rikosten uusimisriski oli suljetuissa vankiloissa keskimääräistä uusimisriskiä matalampi. Tähän on useita syitä. Esimerkiksi liikennejuopumuksesta tuomituilla vangeilla on tunnetusti korkea uusimisriski (Graunbøl 2010; Hypén 2004), ja toisaalta he muodostavat määrältään suurimman päärikosryhmän suljetuista vankiloista vapautuvista vangeista. Toimintoihin osallistuminen on heillä yleistä, mikä korostaa suljetuista vankiloista vapautuvien vankien korkeaa uusimisriskiä.

Jatkotutkimustarpeet

Jatkossa tulee käynnistää tutkimushankkeita, jotka selvittävät yksittäisten aktiivitoimintojen, kuten vankityön, koulutuksen sekä päihde- ja toimintaohjelmien, vaikutuksia uusintarikollisuuteen. Uusintarikollisuuden tutkiminen on ymmärrettävää Rikosseuraamuslaitoksen vaikuttavuustavoitteiden takia, mutta vähintäänkin yhtä tärkeää on lisäksi tutkia toimintojen yhteyksiä muihin vaikutuksiin, jotka kuvaavat yhteiskuntaan sijoittumista. Esimerkiksi vankiloissa järjestettävän työtoiminnan ja opiskelun merkityksiä vapautumisen jälkeiseen työllistymiseen ja opiskeluun ei pidä väheksyä. Lisäksi olisi tarpeellista tutkia vankila-ajan jälkeisten interventioiden kuten päihdekuntoutusjatkumoiden vaikutuksia.

Vankitoiminnoilla on vankeja kuntouttavan ja yhteiskuntaan integroivan tavoitteen ohella muitakin tavoitteita. Toiminnoilla on tarkoitus ylläpitää vankiloiden laitosturvallisuutta, ja parhaimmillaan vankityöstä voi jopa seurata taloudellista tuottoa vankiloille. Tutkimustietoa tarvitaan lisää etenkin vankitoimintojen vaikutuksista laitosturvallisuuteen ja laitosilmapiiriin.

KIRJALLISUUS

- Andrews, D.A. & Bonta, James & Wormith, J. Stephen: *The Recent Past and Near Future of Risk and/or Assessment*. *Crime & Delinquency* 52 (2006): 1, 7–27.
- Andrews, D.A. & Bonta, James: *Rehabilitating Criminal Justice Policy and Practice*. *Psychology, Public Policy, and Law* 16 (2010):1, 3955.
- Andrews, D.A. & Bonta, James & Wormith, J. Stephen: *The Risk-Need-Responsivity (RNR) Model: Does Adding the Good Lives Model Contribute to Effective Crime Prevention?* *Criminal Justice and Behavior* 38 (2011):7, 735–755.
- Anttila, Inkeri: *Vankeinhoidon perusteet*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 1954.
- Bazos, Audrey & Hausman, Jessica: *Correctional Education as a Crime Control Program*. UCLA School of Public Policy and Social Research, Department of Policy Studies, March 2004.
- Blomster, Peter & Muiluvoori, Marja-Liisa: *Rikosseuraamusasiakkaiden määrä ja rakenne 1975–2010*. Teoksessa Lavikkala, Raino & Linderborg, Henrik (toim.): *Rikosseuraamustyön kehittämisen kykyä*. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, 2011.
- Bonta, James: *Rikoksentehtävien kuntouttaminen – tutkimuksesta käytäntöön*. Teoksessa: *What Works – mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa*. Vantaa: Vankeinhoidon koulutuskeskus, 2003.
- Bonta, James & Andrews, Don: *Viewing offender assessment and rehabilitation through the lens of the risk-needs-responsivity model*. In McNeill, Fergus & Raynor, Peter & Trotter, Chris (eds.): *Offender Supervision. New directions in theory, research and practice*. Willan, 2010, 19–40.
- Bushway, Shawn, D. & Apel, Robert: *Overview of: “A Signaling Perspective on Employment-Based Reentry Programming: Training Completion as a Desistance Signal”*. *Criminology & Public Policy* 11 (2012):1, 17–20.
- Coley, Richard J. & Barton, Paul E.: *Locked Up and Locked Out: An Educational Perspective on the U.S. Prison Population*. Educational Testing Service, 2006.
- Farral, Stephen: *Re-thinking What Works with Offenders*. Cullompton: Willan, 2002.
- Forsman, Jaakko: *Anteckningar enligt föreläsningar. Straffrättens allmänna lärör*. Helsingfors: 1930.
- Garland, David: *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. Chicago: University of Chicago Press, 2002.
- Graunbøl, Hans Monrad & Kielstrup, Bo & Muiluvoori, Marja-Liisa & Tyni, Sasu & Baldursson, Erlendur Sigurður & Guðmundsdóttir, Hafdis & Kristoffersen, Ragnar & Krantz, Lars & Lindstén, Karin: *Retur. En nordisk undersøgelse af recidiv blandt klienter i Kriminalforsorgen*. Oslo: Kriminalforsorgen, 2010.
- Hannula, Ilari: *Vankeinhoitoon liittyvän lainsäädännön historiaa 1881–1975*. Teoksessa Elina Suominen (toim.): *Suomen vankeinhoidon historia*. Osa 1 katsauksia vankeinhoidon kehitykseen. Helsinki: Valtion painatuskeskus / Arvi A. Karisto Oy, 1981.
- Hartoneva, Anne & Kuivajärvi Kirsti & Muilu, Marja-Liisa: *Alan miehestä ammattimieheksi*. Vankien ammatillinen koulutus 1948/1997. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisuja 4/1999. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, 1999.
- HE 66/1994: *Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen ja tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta*.
- HE 263/2004: *Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi*.
- Hypén, Kimmo: *Vankilasta vuosina 1993–2004 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet*. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto, 2004.
- Joukamaa, Matti ja työryhmä: *Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve 2010*. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos, 2010.
- Kaiser, Michael: *Correctional Education, Because it Works*. *Corrections Today* 72 (2010): 4, 18–19.
- Kivivuori, Janne & Linderborg, Henrik: *Lyhytaikaisvanki*. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntilasta ja rikollisuudesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2009.
- Kivivuori, Janne & Linderborg, Henrik & Tyni, Sasu & Aaltonen, Mikko: *The Robustness of Self-Control as a Predictor of Recidivism*. *Research Brief 25/2012*. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy, 2012.
- Koski, Leena: *Teoksessa Education in Nordic Prisons. Prisoner’s Educational Backgrounds, Preferences and Motivation; Finland*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers, 2009.
- Kurlychek, Megan C. & Bushway, Shawn D. & Brame, Robert: *Long-Term Crime Desistance and Recidivism Patterns-Evidence from the Essex County Convicted Felon Study*. *American Society of Criminology* 50(2012):1, 71–103.
- L 23.9.2005/768. Tutkintavankeuslaki.
- L 28.12.2007/1438. Asevelvollisuuslaki.
- L 28.12.2007/1446. Siviilipalveluslaki.
- L 23.9.2005/767. Vankeuslaki.
- Landerberger, Nana, A. & Lipsey, Mark, W.: *The Positive Effects of Cognitive-Behavioral Programs for Offenders: A Meta-Analysis of Factors Associated with Effective Treatment*. *Journal of Experimental Criminology* 1 (2005):4, 1–26.
- Latessa, Edward: *Why the risk and needs principles are relevant to correctional programs (even to employment programs)* *Criminology & Public Policy*. 10 (2011):4, 973–977.
- Laub, John H. & Sampson, Robert J.: *Shared Beginnings, Divergent Lives*. *Delinquent Boys to Age*

70. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2003.
- Lauerma, Hannu. Kuinka moni vanki on psyykkisesti terve? ADHD, dysleksia ja päihderiippuvaisuus syrjäytymisen taustalla. *Duodecim* 19 (2007). 123:2363–2364.
- Lavikkala, Raino: Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä. Teoksessa Lavikkala, Raino & Linderborg, Henrik (toim.): Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, 2011.
- Linderborg, Henrik: Yhdyskuntaseuraamukset historiallisesti kehittyvänä rangaistusstrategiana. Teoksessa Lavikkala, Raino & Linderborg, Henrik (toim.): Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, 2011.
- Lintonen, T & Obstbaum, Y & Aarnio, J & von Gruenewaldt, V & Hakamäki, S & Kääriäinen, J & Mattila, A & Vartiainen, H & Viitanen, P & Wuolijoki, T & Joukamaa, M.: The changing picture of substance abuse problems among Finnish Prisoners. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* (2012) 47:835–842.
- Lowencamp, Christopher T & Latessa, Edward J & Holsinger, Alexander M: The Risk Principle in Action. What have We Learned From 13,676 Offenders and 97 Correctional Programs? *Crime & Delinquency*. 52 (2006): 1, 77–93.
- Martinson, Robert: What works. Questions and answers about prison reform. *The Public Interest*. (1974): 10, 22–54.
- Maruna, Shadd & Lebel, Thomas P.: The desistance paradigm in correctional practice: from programmes to lives. In: McNeill, Fergus & Raynor, Peter & Trotter, Chris (eds.): *Offender Supervision. New directions in theory, research and practice*. Willan, 2010, 19–40.
- Matinpuro, Raili: Vankien oikeudet ja vankilajärjestys 1918–1975. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, 1981.
- Mitchell, Ojmarrh & Wilson, David B & Mackenzie, Doris L.: The Effectiveness of incarceration-Based Drug Treatment on Criminal Behavior. *Campbell Systematic Reviews*. 11 (2006): 1, 1–56.
- Mcguire, James & Bilby, Charlotte A.L. & Hatcher Ruth M & Hollin, Clive R & Hounsome, Juliet & Palmer, Emma J.: Evaluation of structured cognitive-behavioural treatment programmes in reducing criminal recidivism. *Journal of Experimental Criminology* 4 (2008):1, 21–40.
- McNeill, Fergus: Towards Effective Practice in Offender Supervision. SCCJR. Report No. 1/09.
- McNeill, Fergus & Weaver, Beth: Changing Lives? Desistance Research and Offender Management. SC-CJR Report No. 03/2010.
- Nilsson, Anders: Vad är Nytt med ”Det nya klientelet?” En jämförelse av frigivna fångar 1992 och 2002. *nordisk Tidsskrift för Kriminalvidenskab*. 92 (2005):2, 147–161.
- Obstbaum, Yaira & Lintonen, Tomi & Aarnio, Jorma & Von Gruenewaldt, Virpi & Vartiainen, Heikki & Mattila, Aino & Hakamäki, Sirpa & Viitanen, Päivi & Wuolijoki, Terhi & Joukamaa, Matti: Päihdehaittojen laitosmuotoisen kontrollin jakautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon, poliisin säilön ja vankilan välillä 1985–2006. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2011):1, 30–44.
- OM: Vankeinhoidon vuosikertomus 1975. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisu- ja 76, 1976.
- OM: Vankeinhoidon vuosikertomus 1978. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisu- ja, 1980.
- OM: Vankeinhoidon vuosikertomus 1983. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisu- ja, 1984.
- OM: Vankeinhoidon vuosikertomus 1990. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisu- ja, 1991.
- Pearson, Frank S & Lipton, Douglas S.: A Meta-Analysis Review of the Effectiveness of Corrections-Based Treatments for Drug Abuse. 79 (1999):4, 384–408.
- Pearson, Frank S & Lipton Douglas S & Cleland, Charles M & Yee, Dorline S. The Effects of Behavioral/Cognitive-Behaviora Programs on Recidivism. *Crime & Delinquency*. 48(2002)3, 476–496.
- Rikosseuraamuslaitoksen vuosikirja 2008. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos, 2009.
- Rikosseuraamuslaitoksen vuosikirja 2009. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos, 2010.
- Rikosseuraamuslaitos: Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos, 2011a. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/ezg5sofwogs0.pdf> (luettu 25.4.2012)
- Rikosseuraamuslaitos: Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2011. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos, 2012 <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/7b7wbut14717k.pdf> (luettu 25.4.2012)
- RTA 612/1974. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta.
- RTL 128/1995. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta.
- Saylor, W.G & Gaes, G.G.: Effect on Prison Employment and Vocational/Apprenticeship Training on Long-Term Recidivism. 8 (1996): 1, 12–14.
- Shaffer Deborah Koetzle & Pratt, Travis C.: Meta-Analysis, Moderators, and Treatment Effectiveness: The Importance of Digging Deeper for Evidence of Program Integrity. *Journal of Offender Rehabilitation*. 48 (2009): 2, 101–119.
- Tyni, Sasu. Rikosseuraamusasiakkaiden uusintarikollisuus. Teoksessa Lavikkala, Raino & Linderborg, Henrik (toim.): Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, 2011.
- Vankeinhoitohallituksen kertomus vuodelta 1890–1894. Suomenmaan virallinen tilasto. 12, Vankeinhoito 9-13. Helsinki: Keisarillisen senaatin kirjapaino, 1892–1896.
- Ward, Tony: The Good Lives Model of offender rehabilitation: basic assumptions, aetiological commitments, and practice implications. In McNeill,

Fergus & Raynor, Peter & Trotter, Chris (eds.): Offender Supervision. New directions in theory, research and practice, Willan, 2010, 41–64.
 Wilson, David B & Gallagher, Catherine A & MacKenzie, Doris L.: A Meta-Analysis of Corrections-Based Education, Vocation and Work Programs

for Adult Offenders. Journal of Research in Crime And Delinquency. 37 (2000):4, 347–368.
 Visher, Christy A. & Winterfield, Laura & Coggeshall, Mark, B.: Ex-offender employment programs and recidivism: A meta-analysis. Journal of Experimental Criminology (2005): 1, 295–315.

Liitetaulukko 1. Vankitoimintoihin osallistuminen suljetuissa vankiloissa ja avovankiloissa sukupuolen ja vankeuskertaisuuden mukaan.

Toimintojen osuus	Suljettu vankila		Avovankila	
	N	%	N	%
Toiminta				
ei toiminnoissa	853	33	25	2
1–24 %	603	23	124	9
25–49 %	811	31	504	37
50–74 %	312	12	689	50
75–100 %	19	1	30	2
Sukupuoli				
Mies				
ei toiminnoissa	811	34	24	2
1–24 %	552	23	123	9
25–49 %	738	31	486	37
50–74 %	272	11	646	50
75–100 %	18	1	25	2
Nainen				
ei toiminnoissa	42	20	1	1
1–24 %	51	25	1	1
25–49 %	73	35	18	26
50–74 %	40	19	43	63
75–100 %	1	0	5	7

Toimintojen osuus	Suljettu vankila		Avovankila	
	N	%	N	%
Vankeuskertaisuus				
1				
ei toiminnoissa	247	36	13	2
1–24 %	150	22	44	8
25–49 %	198	29	207	36
50–74 %	87	13	301	52
75–100 %	4	1	18	3
2				
ei toiminnoissa	130	33	2	1
1–24 %	92	23	27	12
25–49 %	125	32	74	33
50–74 %	43	11	120	53
75–100 %	3	1	4	2
3–5				
ei toiminnoissa	199	28	6	2
1–24 %	170	24	33	10
25–49 %	249	35	120	37
50–74 %	95	13	164	50
75–100 %	5	1	4	1
6–				
ei toiminnoissa	277	35	4	2
1–24 %	191	24	20	9
25–49 %	239	30	103	44
50–74 %	87	11	104	44
75–100 %	7	1	4	2

Liitetaulukko 2. Vankitoimintoihin osallistuminen suljetuissa vankiloissa ja avovankiloissa päärikoksen mukaan.

Toimintojen osuus	Suljettu vankila		Avovankila	
	N	%	N	%
huumausainerikos				
ei toiminnoissa	57	23	0	0
1-24 %	59	23	4	4
25-49 %	108	43	43	39
50-74 %	29	11	59	54
75-100 %	0	0	3	3
liikennejuopumus				
ei toiminnoissa	368	40	19	4
1-24 %	172	19	60	12
25-49 %	241	26	145	29
50-74 %	117	13	269	54
75-100 %	13	1	9	2
murha, tappo tai emt. yritys				
ei toiminnoissa	3	4	0	0
1-24 %	19	28	5	5
25-49 %	39	57	61	66
50-74 %	8	12	27	29
75-100 %	0	0	0	0
muu omaisuusrikos				
ei toiminnoissa	21	30	0	0
1-24 %	17	24	6	9
25-49 %	19	27	21	31
50-74 %	12	17	37	55
75-100 %	1	1	3	4
muu väkivaltarikos				
ei toiminnoissa	126	27	2	1
1-24 %	126	27	18	7
25-49 %	164	35	98	38
50-74 %	56	12	133	52
75-100 %	3	1	5	2
muut rikokset				
ei toiminnoissa	11	48	1	8
1-24 %	3	13	2	17
25-49 %	8	35	5	42
50-74 %	1	4	2	17
75-100 %	0	0	2	17
muut rikoslakirikokset				
ei toiminnoissa	78	46	1	1
1-24%	36	21	12	11
25-49%	35	21	33	31
50-74%	20	12	56	53
75-100%	0	0	3	3
ryöstö (RL 31.1-3)				
ei toiminnoissa	12	11	0	0
1-24 %	42	39	2	6
25-49 %	37	34	22	61
50-74 %	17	16	11	31
75-100 %	0	0	1	3

Toimintojen osuus	Suljettu vankila		Avovankila	
	N	%	N	%
siveellisyyserikos				
ei toiminnoissa	9	22	0	0
1-24 %	17	41	2	6
25-49 %	11	27	15	47
50-74 %	3	7	14	44
75-100 %	1	2	1	3
siviilipalveluserikos				
ei toiminnoissa	2	25	0	0
1-24 %	2	25	0	0
25-49 %	4	50	7	24
50-74 %	0	0	22	76
75-100 %	0	0	0	0
varkausrikokset (RL 28)				
ei toiminnoissa	160	35	2	2
1-24 %	108	23	13	10
25-49 %	144	31	52	41
50-74 %	48	10	58	45
75-100 %	1	0	3	2
Puuttuva tieto				
ei toiminnoissa	6	60	0	0
1-24 %	2	20	0	0
25-49 %	1	10	2	67
50-74 %	1	10	1	33
75-100 %	0	0	0	0

Liitetaulukko 3. Vankitoimintoihin osallistuminen suljetuissa vankiloissa ja avovankiloissa laitosajan mukaan.

Toimintojen osuus	Suljettu vankila		Avovankila	
	N	%	N	%
Alle 1 kk				
ei toiminnoissa	296	77	14	12
1–24 %	40	10	30	26
25–49 %	35	9	32	28
50–74 %	10	3	38	33
75–100 %	1	0	2	2
1 kk–< 2kk				
ei toiminnoissa	276	52	9	4
1–24 %	105	20	32	13
25–49 %	100	19	66	27
50–74 %	44	8	133	54
75–100 %	3	1	7	3
2 kk–<3 kk				
ei toiminnoissa	111	33	0	0
1–24 %	80	24	20	12
25–49 %	88	27	43	26
50–74 %	48	14	97	60
75–100 %	5	2	3	2
3 kk–<6 kk				
ei toiminnoissa	106	23	1	0
1–24 %	126	28	11	5
25–49 %	155	34	89	40
50–74 %	64	14	119	53
75–100 %	6	1	5	2
6 kk–<12 kk				
ei toiminnoissa	43	11	1	0
1–24 %	100	27	17	6
25–49 %	166	44	88	33
50–74 %	65	17	147	56
75–100 %	3	1	10	4
12 kk–<24 kk				
ei toiminnoissa	18	5	0	0
1–24 %	94	28	8	4
25–49 %	144	44	80	38
50–74 %	73	22	120	57
75–100 %	1	0	3	1
>=24 kk				
ei toiminnoissa	3	2	0	0
1–24 %	58	30	6	4
25–49 %	123	64	106	72
50–74 %	8	4	35	24
75–100 %	0	0	0	0

Liitetaulukko 4. Vankitoimintoihin osallistuminen suljetuissa vankiloissa ja avovankiloissa vapautumisiän mukaan.

Toimintojen osuus	Suljettu vankila		Avovankila	
	N	%	N	%
15–<18				
ei toiminnoissa	0	0	0	0
1–24 %	3	100	0	0
25–49 %	0	0	0	0
50–74 %	0	0	0	0
75–100 %	0	0	0	0
18–<21				
ei toiminnoissa	26	39	0	0
1–24 %	25	37	7	20
25–49 %	13	19	11	31
50–74 %	3	4	17	49
75–100 %	0	0	0	0
21–<30				
ei toiminnoissa	245	31	10	3
1–24 %	235	30	39	11
25–49 %	230	29	138	40
50–74 %	77	10	153	44
75–100 %	2	0	7	2
30–<40				
ei toiminnoissa	256	30	3	1
1–24 %	180	21	27	7
25–49 %	298	35	140	37
50–74 %	100	12	199	53
75–100 %	6	1	6	2
40–<50				
ei toiminnoissa	188	33	5	1
1–24 %	109	19	18	5
25–49 %	182	32	130	37
50–74 %	84	15	190	53
75–100 %	7	1	13	4
50–<60				
ei toiminnoissa	114	41	4	2
1–24 %	46	16	26	13
25–49 %	74	27	63	31
50–74 %	41	15	106	52
75–100 %	4	1	3	1
60–				
ei toiminnoissa	24	48	3	5
1–24 %	5	10	7	12
25–49 %	14	28	22	39
50–74 %	7	14	24	42
75–100 %	0	0	1	2

SUMMARY

Sasu Tyni & Peter Blomster: Do prisoner activities reduce recidivism? (Vähentävätkö vankitoiminnot uusintarikollisuutta?)

Twenty-first century prison services in Finland rely primarily on the 'What Works' paradigm, or the risk-need-responsivity (RNR) model. Prisoner activities, i.e. work, training and education, substance abuse and other prison programmes are keytools with which prison services aim to reduce recidivism and to facilitate the reintegration of released prisoners into society.

This study describes the participation of prisoners (N=3,970) released in 2008 from closed and open prisons in Finland in various prisoner activities. Its aim is to explain the associations between prisoner activities and recidivism as well as the associations of the prisoners' principal offences with participation and recidivism. The effects of individual prisoner activities on recidivism were excluded from the scope of the study.

In this research, the term 'recidivism' is used to refer to instances where a released prisoner has committed a new offence leading to a new sentence of unconditional imprisonment or community service. Prisoners were followed up for at least two years after release. Recidivism was analysed mainly by means of Cox regression analysis.

Prisoners released from closed and open prisons differed on many significant background factors. For instance, prisoners released from closed prisons were on average younger and they had been in prison more often than those released from open prisons. Research has shown that closed prisons release larger numbers of short-term prisoners who because of shortness of time have not been enrolled in prisoner activities. Despite the obvious logistical difficulties, it is important that

these activities can be made available to this group of offenders. Most long-term prisoners are released via open prisons. The prisoners released from open prisons participated in prisoner activities during their sentence, and the proportion of prisoners who did not take part in prisoner activities remained low, even when they had started serving their sentence in a closed prison. Besides the length of time spent in prison, other factors predicting participation in prison activities included gender, age and principal offence.

The main result of this research was that the level of participation in prison activities among prisoners released from closed or open prisons did not have a significant statistical effect on the risk of recidivism when prisoner activities were considered as a whole. Seen from the point of view of the Criminal Sanctions Agency, however, the results for prisoners released from open institutions indicate that prisoner activities can indeed have a positive impact, even though the associations detected did not reach statistical significance. The research leaves a number of unanswered questions. For instance, the recidivism rate for prisoners who did not participate in prisoner activities was lower in closed prisons than the average recidivism rate. Furthermore it is noteworthy that mechanisms of advance selection may be at play in participation in prisoner activities, for instance via the prisoner's personal motivation. The effectiveness of prisoner activities should be assessed not only against the criterion of recidivism, but also other indicators that describe reintegration into society as well as the prison atmosphere.

Keywords: imprisonment, recidivism, prisoner activities, corrections-based education, vocation and work programmes